

Rieres de Cambrils

Les rieres, barrancs, torrents i caves són elements característics del paisatge de Cambrils.

Formen part de la seva orografia: sovint les copsem com a talls secs sobre el terreny, com a barreres naturals o com a planures irregulars. També estan directament relacionades amb el clima del municipi: el seu cabal desapareix durant gran part de l'any i, coincidint amb les intenses pluges estacionals (normalment, de finals d'estiu i inicis de tardor, però algunes vegades també de primavera), es converteixen sobtadament en abundants cursos d'aigua, de circulació fins i tot violenta. Les rierades, per desgràcia, són recurrents a casa nostra. Per tot això, les rieres contribueixen a definir Cambrils com un bon exemple de paisatge mediterrani.

Les rieres i la resta de corrents intermitents són molt més que un accident geogràfic. Al llarg dels segles, els cambrilencs hi han conviscut aprofitant els seus avantatges: han aprofitat la seva amplitud per fer actes de gran aforament, per pasturar-hi els ramats o per abocar-hi restes de construcció; la seva aigua i vegetació, encara que fossin escasses, també s'han usat. No és casual que el nucli històric més antic del municipi se situï precisament al costat de la riera d'Alforja.

Però també hi han conviscut coneixent les seves amenaces. Les han temut i respectat —sense instal·lar-hi res que pogués ser arrossegat per les rierades—, les han intentat domesticar —amb

la construcció de petits i grans anjubs que impedissin l'entrada de l'aigua en determinats llocs—, les han canalitzat o les han soterrat.

Enguany fa 20 anys de la darrera gran rierada que ha patit Cambrils (la del 10 d'octubre del 1994) i 10 anys de l'última que ha provocat víctimes mortals (el 6 de setembre del 2004). També s'acompleix el 40è aniversari de les obres de canalització de la riera d'Alforja. Per tot plegat, el recull d'imatges que trobareu en aquesta exposició vol contribuir a refrescar la memòria gràfica de les rieres i aportar elements de reflexió sobre la nostra relació amb elles.

Un segle separen les imatges més antigues (les va captar cap a 1900 la família Dolsa) de les més modernes, les de la gran rierada del 1994. La major part provenen de l'Arxiu Municipal de Cambrils: unes van ser encarregades per l'Ajuntament de Cambrils per mostrar millores realitzades; altres van ser fetes per algun particular per retratar un moment de la vida quotidiana, i altres provenen de l'estudi fotogràfic Ortoneda Vernet, en el seu vessant de cronista gràfic de Cambrils. També hi ha una de les moltes imatges que Revista Cambrils va captar de la rierada de 1994. A tots ells, moltes gràcies per haver-les captat i transmès.

Cambrils, 30 de maig de 2014

Arxiu Municipal de Cambrils. Autor desconegut. Núm. Reg. 7796-10

Al'esquerra hi veiem un grup de cambrilencs passant el dia a l'aire lliure vora aquesta riera, l'any 1911. A la dreta, el tren Barcelona-València descarrilat en passar sobre el pont de la riera de Riudecanyes, el 1907.

Per garbí, el terme municipal de Cambrils comença a la riera de Riudecanyes, que serveix de límit amb Mont-roig. Al seu tram final, la riera de Riudecanyes té un llit profund i molt ample. Per això, quan a mitjan segle XIX es va construir la via fèrria entre Barcelona i València, que travessa tot el terme de Cambrils en paral·lel a la costa, va ser necessari construir un gran pont que encara conservem avui.

Arxiu Municipal de Cambrils. Autor desconegut. Núm. Reg. 7797-5-4

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 9526-03-09. Autor: Paisajes Españoles

A la dreta d'aquesta imatge aèria de 1991 hi veiem la desembocadura del torrent d'en Gener. Si resseguim amb la vista el seu llit i, després de la corba, les fileres d'arbres que el voregen, veurem el seu curs que serpenteja entre les partides del Mas de la Pastora, Belianes i les Comes.

Al capdamunt de la imatge veiem com curs amunt, per sobre de l'autopista, el torrent d'en Gener neix per la unió del barranc de Segura i el barranc de Botarell, que vénen del terme de Montbrió.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 9525-1-035. Autor: Tomàs o Lluís Dolsa

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7436-1-110. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-32-11

El barranc de la Mare de Déu del Camí és l'únic corrent d'aigua que neix dins del terme de Cambrils. Per això, el seu curs és curt. El seu llit és estret i relativament profund i als marges hi trobem una vegetació espessa que ens parla dels boscos que antigament devien cobrir la zona.

Al llarg de la història s'han hagut de construir ponts per fer passar la via del tren (imatge superior, cap a 1900), la Mineta (imatge de la dreta, cap a 1950), l'autopista i la carretera general.

Habitualment el veiem sec, però en períodes de pluges intenses (com la rierada de 1994 que veiem a la imatge inferior) pot arribar a portar un gran cabal d'aigua.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 9525-1-050. Autor: Tomàs o Lluís Dolsa

La riera d'Alforja és la que històricament ha tingut més impacte sobre la població de Cambrils.

Els dos nuclis històrics del municipi (la Vila i la Platja) estan situats a la vora del seu curs i durant segles han aprofitat els avantatges i han esquivat els inconvenients d'aquest veïnatge.

Aquestes imatges (datables cap a 1900) mostren aspectes d'aquesta riera que avui ens resulten força sorprenents.

A l'esquerra la veiem des de l'alçada del pont del ferrocarril, el primer que es va construir (cap a 1860) per travessar-la. En primer terme s'observa l'aspecte del seu llit, cobert irregularment de pedres i vegetació.

Si mirem més enllà del pont, a la dreta es reconeix perfectament el molí de les Tres Eres i un seguit de murs que devien protegir els masos i trossos de la zona.

A l'altre costat, just darrere de l'últim pilar del pont, hi veiem una de les torres de la muralla (avui desapareguda) i hi podem endevinar l'edifici de la Salle.

A la imatge de la dreta, la riera davant del carrer de l'Hospital i de l'actual passeig Albert.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 9525-1-074. Autor: Tomàs o Lluís Dolsa

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-10-17. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-7-5. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7791-16. Autor desconegut

La riera d'Alforja era efectivament una via de comunicació. A dalt a l'esquerra hi veiem el camí que baixava de la Vila pel seu marge dret, travessava la riera sota el pont del ferrocarril (lloc des d'on estan fetes totes les imatges aèries de la zona anteriors a 1965) i seguia pel marge esquerre fins a entrar al nucli de la Platja.

A la dreta, una imatge de l'Horta de Santa Maria cap a 1960 que permet copsar la gran amplada que tenia el seu llit en el tram final.

A baix a l'esquerra, les autoritats municipals, seguides per la banda de música i acompanyades per gent del poble, caminen riera avall durant la celebració de la Festa de l'Arbre, probablement el 1907 o 1908.

Arxiu Municipal de Cambrils (cedida per Josep Maria Vidiella). Núm. Reg. 9671-1-28.
Autor desconegut

Aquestes dues imatges estan fetes des dels voltants del molí de les Tres Eres

A dalt veiem tres xiques al llit de la riera. Darrere seu s'endevina el molí i, davant, la caseta que va construir la companyia ferroviària que aprofitava l'aigua de la mina que passava per aquest punt.

Des del pont de la carretera general van fotografiar, cap a 1970, el tram final de la riera que veiem a la dreta. El llit estava format per terra més o menys remoguda, pedres, restes d'enderrocs portats d'altres llocs i la característica vegetació baixa. Segles enrere, per aquest punt la devia travessar la Via Augusta, i per això s'ha donat aquest nom al carrer situat al costat del molí.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 8062-6-29. Autor: Oleastrum

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-2-2-134

A dalt, per exemple, veiem una prova d'habilitat amb tractors organitzada per la Fira (cap a 1960).

A baix, una cursa a peu per la Fira, cap a 1970. En aquesta època, l'envelat i els expositors se situaven també en aquesta zona però als marges, per evitar possibles rierades.

Abans que la riera d'Alforja fos canalitzada, els cambrilencs van usar el seu llit per a activitats quotidianes i també per a actes extraordinaris. El llit de la riera d'Alforja era un espai ampli i pla que permetia acollir actes que no es podien fer enlloc més del terme.

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-1-R-2

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-23-A-16

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-23-A-049

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-2-2-293

Les irregularitats del llit de la riera d'Alforja van esdevenir un escenari ideal per a la pràctica del motocròs, que es va popularitzar a la segona meitat del segle XX. Durant alguns anys de les dècades de 1960 i 1970, les curses de motocròs van esdevenir part del programa esportiu de la Fira.

A dalt veiem una d'aquestes proves, més amunt del Pinaret. A sota, davant del carrer de l'Hospital i a la dreta, a l'alçada de Nou Cambrils.

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-1-Q-5

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-1-T-2

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-1-Q-6

Un altre clàssic de les proves esportives al llit de la riera, abans de la seva canalització, eren les curses ciclistes. En aquestes imatges hi veiem nois i xiquets en diferents moments de la prova, vora el Pinaret i el Nou Cambrils. A sota, tres xiquets guanyadors.

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-2-3-1140

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-2-3-1456

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-2-5-0112

Fins a la dècada de 1960, la carretera general Barcelona-València entrava al nucli urbà de Cambrils pel raval de Gràcia, travessava el llit de la riera d'Alforja i continuava pel carrer de l'Hospital, plaça Marianao i carrer Verge del Camí.

A dalt veiem camions aparcats al costat de la carretera (mentre s'estan fent els fonaments dels Blocs la Salle) i el pas d'una cursa ciclista, cap a 1965.

A causa dels perills que la contínua circulació provocava a la població, la carretera general va ser desviada a la dècada de 1960. Es va obrir l'avinguda Baix Camp i, per evitar el pas dels vehicles per dins del llit, es va construir el segon pont sobre la riera d'Alforja, tal com veiem a sota.

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-16-A-010

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet. Núm. Reg. 9354-16-A-012

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 8063-2-24. Autor: Josep Ortoneda Budí

Les conseqüències de les rierades sobre un curs tan ample i transitat com és la riera d'Alforja han estat notables al llarg dels segles.

A les imatges més antigues s'aprecia que si la rierada era considerable la carretera quedava tallada i calia treballar per treure el fang, aplanar el terreny i restablir el trànsit.

Les dues imatges superiors corresponen a inicis de la dècada de 1950 i la inferior a la rierada de Sant Miquel, que va succeir el 29 de setembre de 1959.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-10-2. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-5-15. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-8-18. Autor desconegut

Aquestes imatges corresponen al 5 de setembre de 1976 i probablement va ser l'última vegada que la riera d'Alforja es va desbordar abans que les obres de canalització es completessin.

Com podem veure, en aquell moment l'ús del vehicle particular s'havia generalitzat tant que els cotxes eren les principals víctimes de la rierada i podien fàcilment quedar encallats al fang, immobilitzats per avaries tècniques o arrossegats fins als marges.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 8062-6-34. Autor: Oleastrum

A causa del perill que les rierades suposaven per als terrenys del voltant, per als carrers de la Vila i la Platja i, en general, per a la població, a la dècada de 1970 es va plantejar la possibilitat de canalitzar la riera d'Alforja per tal de construir-li un llit profund, regular i delimitat per parets que, alhora, permetessin definir uns vials a banda i banda.

Les obres es van realitzar entre 1974 i 1976 i probablement constitueixen, junt amb la construcció del port, el projecte de més gran envergadura executat a Cambrils al llarg del segle XX.

A les imatges veiem els treballs d'excavació del llit, cap a 1974.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-10-7. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-5-6. Autor: Oleastrum

Les obres d'excavació del llit de la riera d'Alforja van treure a la llum alguns murs que corresponien a antigues construccions que havien existit a la zona, principalment al convent de la Mare de Déu de Gràcia, de frares agustins, que entre els segles XVI i XVIII va estar situat entre els actuals Blocs la Salle i plaça de la Palmera.

Els murs que observem a les imatges probablement corresponen a parts del convent o a les parets que (almenys fins a la gran rierada de 1762) protegien el seu hort.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-8-29. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-5-7. Autor: Oleastrum

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 8062-6-32. Autor: Oleastrum

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7939-6. Autor desconegut

Ja que una de les principals conseqüències de les obres de canalització de la riera d'Alforja va ser rebaixar el nivell del seu llit, va ser necessari construir un seguit de ponts per permetre el pas de persones i vehicles que, fins aquell moment, la travessaven lliurement per qualsevol punt.

A les imatges superiors veiem les obres de construcció del pont del raval de Gràcia (que en aquell moment no tenia encara forma de rotonda) i, a sota, el seu aspecte un cop acabat, cap a 1975.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-10-12. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7475-1-3. Autor: Chinchilla

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 9526-08-04. Autor: Paisajes Españoles

A dalt a l'esquerra veiem la construcció del calaix de la riera a tocar del pont de la carretera general.

A dalt a la dreta, una imatge de l'acte d'inauguració de les obres que es va organitzar el 8 de desembre de 1976, dins del programa de la festa major de la Immaculada. A l'esquerra de la imatge hi veiem la gran roca que es va instal·lar vora el pont del raval de Gràcia, amb una placa commemorativa d'aquesta inauguració.

A baix, una fotografia aèria de 1986 ens permet observar clarament el nou perfil del tram final de la riera un cop canalitzada.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-8-34. Autor desconegut

En aquell moment s'estaven urbanitzant les terres properes al curs final del Regueral, on es construïen blocs d'apartaments per al turisme residencial que des de feia una dècada arribava massivament a Cambrils. L'opció que es va prendre per reduir l'impacte del Regueral sobre el seu entorn no va ser canalitzar-lo sinó soterrar els metres finals del seu curs.

La imatge superior correspon a l'inici de les obres, cap a 1975, i la inferior mostra la tècnica utilitzada.

Al mateix temps que es canalitzava la riera d'Alforja, també es va actuar sobre el Regueral, un altre dels corrents que travessen el terme i que en part del seu curs marca el límit amb Vinyols i els Arcs.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7797-8-35. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7300-01-10. Autor desconegut

En aquestes imatges veiem dos aspectes de la riera de Riudoms. És una riera molt llarga, que neix a la serra de la Mussara i en altres punts del seu curs rep el nom de riera de Maspujols. Des del segle XII fins al 1842 va marcar el límit entre els termes de Cambrils i de Vilafortuny. També va ser usada com a via de penetració terrestre cap a l'interior, per enllaçar amb el camí de Reus.

La seva desembocadura ha estat tradicionalment un lloc estratègic i en diferents moments ha servit de port i de punt de comunicacions. També s'hi observa un aiguamoll d'alt interès paisatgístic i biològic, ja que conserva els ecosistemes propis d'aquests ambients.

La imatge superior correspon a la seva restauració (l'any 1995) i la inferior a la construcció del pont de l'avinguda Diputació, el mateix any.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7300-01-05. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7436-1-175. Autor desconegut

Aquesta exposició acaba amb algunes imatges de la gran rierada del 10 d'octubre de 1994, la més important que recorda la generació actual i, també, la que ha deixat més testimonis gràfics.

Feia escassament dues dècades que la riera havia estat canalitzada i no s'havia vist més la imatge de l'aigua entrant als nuclis habitats. Malgrat tot, el matí d'aquell dilluns les intenses pluges que durant hores havien caigut sobre la serralada de Prades van fer pujar progressivament el nivell de la riera d'Alforja fins que es va desbordar i va passar per damunt d'alguns ponts.

Aquestes imatges mostren la força amb què baixava l'aigua, formant onades i xocant amb violència contra els pilars del pont del ferrocarril.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7436-1-042. Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7436-1-254 . Autor desconegut

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. Reg. 7436-1-001 . Autor desconegut

Revista Cambrils. Autor: Lluís Rovira

El balanç de pèrdues va ser considerable. Durant hores va ser necessari netejar el fang que havia quedat no únicament als passejos Albert i la Salle (punt on correspon la imatge superior esquerra) i a les avingudes Adelaida i Països Catalans, sinó també als carrers i places de la Vila i de la Platja.

L'aigua va ensorrar una de les passarel·les peatonals que la travessaven, va perjudicar les parets del seu llit i va destrossar l'Escola Municipal de Vela (instal·lada vora la desembocadura). Malgrat tot, la pèrdua més sensible va ser la mort d'una persona a la desembocadura.

A la imatge inferior veiem dos homes que van quedar aïllats vora el pont de Santa Joaquina de Vedruna: un d'ells va ser arrossegat per l'aigua però finalment va poder ser rescatat sa i estalvi.

Rieres de Cambrils

Fira de Cambrils, del 30 de maig al l'1 de juny de 2014

